

DLA doktori értekezés tézisei

Holics László

Howard Hanson életműve és szimfonikus művészete

Témavezető: Wilhelm András

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok
besorolású doktori iskola
Budapest, 2011

I. A kutatás előzményei

Disszertációm, fő fejezeteinek a szakirodalomhoz való kötődését tekintve, igen heterogén. Éppen ezért, a kutatási előzmények bemutatásához először munkám különböző szegmenseit, témaköreit kell ismertetnem. Dolgozatom négy alapvető részre osztható:

1. Howard Hanson munkássága zenetörténeti előzményeinek és körülményeinek bemutatása
2. Howard Hanson munkásságának bemutatása, életrajzán és minden lényeges zenei tevékenységének ismertetésén keresztül
3. Howard Hanson zeneszerzői stílusának részletekbe menő elemzése
4. Howard Hanson V. szimfóniájának motivikus és formai elemzése

A felsorolt dolgozat-részek tekintetében a rendelkezésre álló szakirodalom mennyisége és minősége jelentős eltéréseket mutat. Míg az 1-es és 2-es pontban említett fejezetekhez bőséges mennyiségű irodalom áll rendelkezésre, a 3-as és 4-es pontban említettek esetében szinte kizárólag saját megfigyeléseimre, elemző munkámra támaszkodhattam.

1. Dolgozatom első fő fejezete, a Hanson előtti ill. korabeli amerikai zenetörténet rövid áttekintése egyfajta bevezetőként szolgál Hanson életének és zenéjének tárgyalásához. Tekintettel arra, hogy Magyarországon igen keveset tudunk a XIX. századi ill. a XX. századi

romantikus amerikai zenetörténetéről, továbbá, hogy ezen információk nagyban segíthetnék Hanson munkásságának megértését és értékelését, szükségesnek éreztem, hogy egy ilyen tartalmú bevezető fejezetet megírjak, még amellet is, hogy igen nagy téridőbeli szegmenst kell lefednie.

Egy kontinensről szóló másfél évszázados zenetörténetről lévén szó, az elérhető szakirodalom óriási: feltérképezése amellet, hogy szükségtelen, szinte lehetetlen is. Számomra a szóban forgó, csupán bevezető-tájékoztató jellegű fejezet megírásához elegendő volt egy-két olyan hiteles forrást találni, mely maga is az összefoglalást tűzte ki célul, s valósította meg.

2. Howard Hanson életének áttekintéséhez természetesen szükséges volt szélesebb körű forráskutatást végezni. Kedvező megállapításra juthattam: Hanson munkásságáról manapság bőséges mennyiségű információ áll rendelkezésre. Az elmúlt évtizedekben számos cikk, tanulmány és könyv jelent meg, melyek tartalmából meríteni lehet egy Hanson-életrajz összeállításához. E források közül több, kifejezetten Hansont középpontba helyező könyv is létezik: ilyen például James E. Perone *Howard Hanson. A Bio-Bibliography* című összefoglalója, Vincent A. Lenti *Serving a Great and Noble Art. Howard Hanson and the Eastman School of Music* című könyve, vagy Allen Cohen *Howard Hanson in Theory and Practice* című munkája, mely, bár elsősorban Hanson saját összhangzattani elméletével foglalkozik, bevezető fejezeteiben igen részletes és sokoldalú összefoglalóját adja Hanson életművének, pontos szakirodalmi hivatkozásokkal is ellátva.

Tekintettel arra, hogy e témakör feldolgozottsága igen magas, saját munkámban nem tűzhettem ki célul e szakterület ismereteinek bővítését – még amellet sem, hogy az ide kapcsolódó fejezet dolgozatom lényegi részéhez tartozik. Feladatomnak itt azt éreztem, hogy a fenti forrásokra támaszkodva lényegre törő, ám lehetőleg széles látókörű összefoglalót készítek Howard Hanson életéről és munkásságáról.

3 & 4. A Hanson zeneszerzői stílusának bemutatását és V. szimfóniájának részletes elemzését közel 100%-ban külső források felhasználása nélkül végeztem. Munkám előtt egy rövid előzetes szakirodalmi tájékozódást megtettem, s ez alkalommal nem találtam olyan írást, mely a szerző szimfonikus művészetének ilyen mértékben részletekbe menő interpretációját adná.

II. Források

1. A zenetörténeti háttérrel felvázoló, bevezető fejezethez kiemelt forrásomnak Barrymore Laurence Scherer *A History of American Classical Music* című könyvét választottam. (Naperville, Ill.: Sourcebooks, 2007.) A szerző az amerikai zenetörténetet az 1500-1600-as évektől egészen napjainkig terjedően foglalja össze, olyan széles látókörrel és részletességgel, amely e fejezet megírásához többszörösen is elegendő információt nyújt.

2. Hanson életrajzának, általános életművének ismertetéséhez kiemelt forrásnak választottam Allen Cohen *Howard Hanson in Theory and Practice* című munkáját (Westport, Conn.: Praeger Publishers, Greenwood Publishing Group, 2004. /Contributions to the Study of Music and Dance. 66./). Ezen kívül segítségemre volt még Vincent A. Lenti *Serving a Great and Noble Art. Howard Hanson and the Eastman School of Music* című könyve, David Russell Williams *Conversations with Howard Hanson* című, pótolhatatlan értékű munkája, melyben a szerző az idős Hansonnal való személyes beszélgetéseit publikálja, valamint James E. Perone *Howard Hanson. A Bio-Bibliography* című tanulmánya, mely a Hanson munkásságához kapcsolódó adatszerű tényekről (mű-előadások, diszkográfia, bibliográfia, stb.) szolgáltat teljeskörű összefoglalást.

Mindezekon kívül, értékes adalékokkal szolgált még Walter Simmons *Voices in the Wilderness. Six American Neo-Romantic Composers* című könyve, valamint a magától Howard Hansontól származó *Harmonic Materials of Modern Music*, illetve a számtalan megjelent cikke és tanulmánya közül való „Cultivating a Climate for Creativity” (*Music Educator’s Journal*, 46/6; 1960. június-július).

A könyvek és cikkek irodalmát rendkívül kedvező módon egészítették ki azok a terjedelmükben kicsi, ám nagy illusztratív erővel bíró adalékok, melyeket Hanson-művek prominens CD-lemezkiadványainak mellékleteiből nyerhettem. Bár ezek természetesen nem tudományos jellegű munkaként tarthatók számon, tekintve, hogy a lemez mellékleteket hagyományosan kompetens zenetörténészek illetve zenei szakírók állítják össze, hiteles szekunder forrásként vehetők számításba.

Az általam hivatkozott mellékletek közül kiemelkedik a *Delos* lemezkiadó által 1992-ben CD-n kiadott *Howard Hanson, American Romantic* című szimfónia-összkiadás (Seattle Symphony Orchestra, vezényel: Gerard Schwarz), illetve a *Mercury Records* által megjelentetett *Hanson Conducts Hanson – Symphonies 1 & 2, Song of Democracy* című CD-lemez írásos melléklete.

3. A Hanson zeneszerzői stílusát bemutató fejezethez – amellet, hogy a fent már felsorolt forrásokból helyenként néhány rövid idézet itt is szerepeltetésre kerül – kizárólag szimfonikus partitúrákat és CD-felvételeket, mint az elemzés tárgyát, használtam fel.

4. A Hanson V. szimfóniájának elemzéséhez bevont külső források nincsenek.

Forrás-felhasználás tekintetében megjegyzendő még, hogy bár rendelkezésemre áll Allen Cohen *Howard Hanson in Theory and Practice* című könyve, mely Hanson zeneelméleti munkájának konkrét nyomait térképezi fel zeneszerzői termésében, dolgozatom alapvetően nem ezt a megközelítést alkalmazza, s így a könyvet e tekintetben forrásnak nem használja fel.

III. Módszerek

A Hanson zeneszerzői stílusának elemzését tartalmazó fejezetben alapvető szerepet játszik az információk különböző szempontok szerinti csoportosítása. Az általános szerzői portré felrajzolása után, külön alfejezetekben térek ki a szerző főbb műveinek rövid ismertetésére, a szerzőt ért behatások és inspirációs források sorra vételére, a szerző nemzeti karakterjegyeinek azonosítására, majd külön alfejezet foglalkozik harmóniarendszerével, melódiavilágával, szólamvezetési szokásaival és egyéb, jellegzetes zenei fordulataival. Ezek után némi kritikai természetű vizsgálatnak is alávettem Hanson zenéjének motivikus világát, kitérve a hanson melódikus folyamatépítés erősségeire és – véleményem szerint helyenként megfigyelhető – gyenge pontjaira is.

Az integratív képalkotás jegyében, dolgozatomban helyenként igyekszem Hanson életét és zenéjét valamelyest egymás kontextusába is helyezni, a kettő közti kölcsönhatás bizonyos mozzanataira is rávilágítani.

Hanson V. szimfóniájának műelemzésében nem csak e művel foglalkozó elemzésekre, hanem műelemzéssel általánosságban foglalkozó irodalomra sem támaszkodtam – szándékosan. Kitűzött célom az volt, hogy kizárólag az adott zenéből kiindulva – annak partitúráját és hangfelvételét ismerve – hozzak létre egy részletes motivikus és formai műelemzést. Ennek metodikája, stratégiája és terminológiája aszerint került megalkotásra, hogy a lehető legalkalmasabb legyen e konkrét mű tartalmának – reményeim szerint – pontos, lényegre tapintó és a mű megértését elősegítő szemléltetésére. A munkám során használt motívum- és formarész-*típusok*, mint alkalmazott elemzési sablonok, az egyéni megközelítés megengedésével, ám a logika törvényszerűségeihez való messzemenő ragaszkodással kerültek definiálásra.

IV. Eredmények

Témaválasztásomat elsősorban az amerikai romantikus zeneművészet, mint zenetörténeti terület, magyarországi feltérképezetlensége inspirálta. Híres amerikai filmzenék hallatán többször megfogalmazódott bennem az a kérdés, hogy az e mögött meghúzódó amerikai komolyzenei repertoár milyen művészi értékeket illetve érdekességeket tartogathat az Európából származó zenei felfedező számára? Ezen belül érdekelt e világ kialakulása és fejlődési folyamata is: míg a XIX. századi Európában a több száz évre visszamenőleges, robusztus zenei örökséget csupán folytatnia illetve megújítania kellett a fiatal zeneszerzőnemzedéknek, addig Amerikában ugyanebben az időszakban szó szerint a semmiből kellett valamit teremteni.

A DLA dolgozat terjedelmi korlátai azonban megkövetelték, hogy témáját szűkítsem egy zeneszerzőre, akinek zenei egyéniségét részletesebben – s így önálló elemzési munkát is végezve – bemutathatom. Így esett a választás Howard Hansonra, aki, zenéjének számomra rokonszenves volta mellett, azért ragadta meg figyelmemet, mert Egyesült Államokban évtizedeken keresztül központi szerepet játszott az amerikai zeneszerzés előmozdításában és

népszerűsítésében – az amerikai zenekultúra színvonalának és társadalmi presztízisének emelésében.

Hanson érdemei nagyságrendekkel nagyobbak, mint amire az ember következtethet nevének magyarországi – s így gondolom, hasonlóképp, az európai – ismertségéből (vagy inkább: ismeretlenségéből). Ez által indítatva szükségét éreztem, hogy e dolgozatot, mint egyfajta *hiánypótló* dokumentumot, elkészítsem.

Ami dolgozatom újdonságerejét illeti, nyilvánvaló, hogy az az összes ország közül az Egyesült Államokban számít a legkisebbnek, Magyarországon azonban száz százalékosnak mondható. Tekintve, hogy Hanson *zeneszerzőként* távolról sem áll központi szerepben sem az egyetemes, sem az amerikai zenetörténetben, nem éreztem szükségét a hanson szerzői stílust elemző, már elkészült dolgozatok nemzetközi viszonylatban való, teljesség igényével történő, hosszú kutatást igénylő feltérképezésének – három konkrét okból kifolyólag:

1. Még ha el is került volna figyelmemet, hogy valahol létezik olyan dolgozat, mely az enyémhez hasonló témát dolgoz fel, *lehetetlennek* tartom, hogy munkám azzal oly mértékben átfedésbe kerüljön, hogy a dolgozatok fölöslegessé tegyék egymást. Tekintve a stílus- és műelemzési fejezeteim több, mint 120 oldalas összterjedelmét, s azt a tényt, hogy ilyen munka során az objektív ténymegállapítások mellett számos szubjektív meglátás is keletkezik – különös tekintettel a tények csoportosításának módjára, fontosságuk sorrendbe állítására, a közöttük lévő összefüggések meglátására és a mögöttük meghúzódó művészi lényegiség szóban való megfogalmazására –, *törvényszerű* az egyéni szemléletmód és saját tartalmi mondanivaló kialakulása. Egy általam fel nem derített dolgozat szándékolatlan plagizálásához véletlen egybeesések teljességgel képtelen sorozatára lenne szükség.

2. Még ha létezhet is olyan angol nyelvű munka, melynek tartalma dolgozatommal részleges átfedésben áll, tényszerűen megállapítható, hogy a magyar nyelvű irodalomban semmilyen dokumentum nem létezik Howard Hansonról, sőt, még a dolgozatomban említett, számos egyéb kapcsolódó témakörrel sem. Munkám tehát a magyar nyelvű irodalom vonatkozásában közel teljes terjedelmében újdonságot képvisel, mely Hanson életművének megismertetése mellett esetleg ráirányíthatja olvasói figyelmét a magyar zenetudomány által eddig többnyire kiaknázatlan területekre: a XIX. és XX. századi amerikai romantika világára is.

3. Végül, dolgozatom a Hanson zenéjéről készült angol nyelvű elemző írásokhoz képest nem csak nyelvi, hanem tartalmi szempontból is újdonságként szolgálhat: tükrözi, tükrözheti ugyanis azt, hogy egy Amerikán kívüli nézőpontból hogyan látja, láthatja egy európai, egy magyar zenész Howard Hanson életművét és zenéjét. Munkám záró fejezetében például – természetesen mindkét személyiség világa iránt tanúsított, tisztelettel óvatossággal – párhuzamot próbálok vonni Howard Hanson és Kodály Zoltán életműve között, megpróbálván rávilágítani e két egyéniség közötti, bizonyos fokú szellemi rokonságra.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenységek dokumentációja

Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó publikációs ill. koncert-tevékenységet nem folytattam.